

STRESZCZENIE

rozprawy doktorskiej autorstwa mgr Magdaleny Średnickiej-Bugajskiej,

napisanej pod kierunkiem dr hab. Wioletty Jedleckiej,

pt. *Techniki panoptyczne a zasada proporcjonalności. Analiza regulacji i praktyki ich stosowania w polskim systemie prawnym*

Poniższa rozprawa doktorska dotyczy sfery dwóch obszarów z zakresu nauk prawnych – normatywności oraz praktyczności. Jak sugeruje tytuł, w pracy podjęto problematykę odnoszącą się z jednej strony do zasady proporcjonalności, wyrażonej w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, z drugiej strony do technik panoptycznych. Termin ten, zainspirowany twórczością francuskiego autora Michela Foucaulta, odnosi się na gruncie niniejszej rozprawy do nieproporcjonalnych środków prawnych obowiązujących w polskim systemie prawnym.

Należy podkreślić, że wyborowi tematu pracy przyświecało założenie o nierozwiązywalnym konflikcie, jaki zachodzi pomiędzy postulowaną wizją zasady proporcjonalności a treścią ustaw charakteryzujących się wysokim stopniem ingerencji w konstytucyjne prawa i wolności jednostki (przede wszystkim w zakresie dotyczącym pozyskiwania różnego rodzaju informacji o jednostkach – jak kontrola operacyjna, retencja danych czy prowadzenie baz danych). W tym celu zastosowano różne metody badawcze, m.in. metodę historyczną (polegającą na rozpoznaniu genezy zasady proporcjonalności oraz jej ewolucji), metodę opisową (polegającą na badaniu zasady proporcjonalności w ujęciu doktrynalnym, teoretycznym i filozoficzno-prawnym, przy uwzględnieniu wykładni językowej, funkcjonalnej oraz systemowej w zakresie odnoszącym się do zasady proporcjonalności) czy też metodę dogmatyczną (polegającą na analizie językowo-logicznej art. 31 ust. 3 Konstytucji RP oraz innych przepisów prawnych, m.in. obowiązujących technik panoptycznych).

Głównym celem pracy było dokonanie oceny skuteczności zasady proporcjonalności w procesie stanowienia i stosowania prawa, poprzez porównanie sfery normatywnej z praktyką legislacyjną oraz orzeczniczą w zakresie wybranych kompetencji władczych, które przysługują wyspecjalizowanym podmiotom (Policji oraz służbom specjalnym). Zostało to poprzedzone analizą normatywnej treści zasady proporcjonalności. Z tego powodu rozważania rozpoczynają się od historycznego omówienia koncepcji umiaru (począwszy od starożytności), a następnie ogniskują się na normatywnej treści zasady proporcjonalności w prawie międzynarodowym i europejskim, a przede wszystkim polskim. Została temu poświęcona Część Pierwsza rozprawy doktorskiej, w której zawarto również wnioski płynące z analizy postulowanej wizji

zasady proporcjonalności. W toku badań wyodrębniono poważne rozbieżności w interpretowaniu omawianej zasady, zarówno w orzecznictwie, jak i w poglądach poszczególnych przedstawicieli nauki prawa (pozostawiając ich autorską ocenę na zwieńczenie rozprawy doktorskiej).

Część Druga rozprawy dotyczy technik panoptycznych – które zostały zdefiniowane na potrzeby pracy jako nieproporcjonalne rozwiązania prawne w rozumieniu art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Należy jednak podkreślić, że nie każdy nieproporcjonalny środek prawny jest wyrazem technik panoptycznych – termin ten na gruncie niniejszej rozprawy ma definiować wyłącznie środki prawne, które stwarzają intencjonalne pole do nadużyć ze strony władzy oficjalnej (a więc odnosi się do środków prawnych, które albo nie przewidują środków ochronnych dla uszczuplanych praw lub wolności, albo przewidują co prawda środki ochronne, jednak wyłącznie o charakterze pozornym, a więc w praktyce pozostające bezużyteczne dla jednostki). W Części Drugiej pracy przeprowadzono analizę wybranych przepisów prawnych uregulowanych w takich aktach normatywnych jak m.in.: ustawa z dnia 16 lipca 2004 r. – Prawo telekomunikacyjne; ustawa z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną; ustawa z dnia 23 listopada 2012 r. – Prawo pocztowe; ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych; ustawa z dnia 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych.

Część Trzecia rozprawy stanowi połączenie problematyki odnoszącej się do zasady proporcjonalności oraz krytycznej filozofii Michela Foucaulta, wraz z zaproponowaną przez niego koncepcją władzy dyscyplinarnej. Należy podkreślić, że analityczne badania w obszarze wprowadzonych regulacji prawnych wzbudzają poważne wątpliwości co do ich zgodności z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, zaś wnioski płynące z syntezy stanu postulowanego z treścią obowiązujących ustaw można określić jako druzgocące. W tej części pracy dokonano oceny regulacji ustawowych pod kątem art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, co pozwoliło na określenie katalogu technik panoptycznych obowiązujących w polskim systemie prawnym – a więc przepisów prawnych (sankcjonujących uprawnienia podmiotów władczych), które nie są kompatybilne z zasadą proporcjonalności – a więc można je uznać za bezprawne. Rozpoznano także przyczyny i konsekwencje zachodzącej kolizji. Wnioski płynące z porównania sfery normatywnej z praktyką legislacyjną oraz orzeczniczą są pesymistyczne, jednak – biorąc pod uwagę, że panoptyzm w istocie właśnie do tego zmierza – w poniższej rozprawie przedstawiono także postulaty mające na celu zahamowanie dokonującego się procesu dekadencji praw i wolności jednostki. Należy podkreślić, że zwiększenie skuteczności zasady proporcjonalności

wymaga zmian zarówno normatywnych (na przykład w zakresie instytucji zabezpieczających prawa i wolności konstytucyjne), jak i empirycznych (zachodzących w procesach społecznych). Choć wnioski płynące z niniejszej rozprawy – podobnie jak filozofia władzy Michela Foucaulta – mogą wydawać się skrajnie pesymistyczne – to w założeniu rozprawa ma doprowadzić do pozytywnych zmian w zakresie polskiej kultury prawnej, szczególnie w zakresie dotyczącym zasady proporcjonalności oraz prawa do prywatności.

Słowa kluczowe: zasada proporcjonalności, proporcjonalność, koncepcja umiaru, zasada sprawiedliwości, panoptyzm, Panoptykon, techniki panoptyczne, władza, władza dyscyplinarna, dyscyplina, hierarchia, nadzór, kontrola operacyjna, ustawa o działaniach antyterrorystycznych, ustawa inwigilacyjna, retencja danych, dane telekomunikacyjne, dane pocztowe, dane internetowe, specjalne użycie broni palnej, terroryzm, prepaid, Kwarantanna Domowa, bazy danych, metadane, sztuczna inteligencja, AI

26.05.2023r.